

GEMMA RUIZ
Argelagues

Proa

GEMMA RUIZ

ARGELAGUES

Proa

Proa
A Tot Vent

Primera edició: setembre del 2016

© Gemma Ruiz Palà, 2016

Drets exclusius d'aquesta edició:
Raval Edicions SLU, Proa
Av. Diagonal, 662-664
08034 Barcelona
www.proa.cat

ISBN: 978-84-7588-629-9
Dipòsit legal: B. 16.686-2016
Composició: Víctor Igual, SL
Impressió: Liberduplex

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47).
Tots els drets reservats.

CAPÍTOLS

Abans que comenceu	11
El món és partit per dos	15
La Reina de l'Escudella	26
Un tros de carn així.	31
El Sisco	36
La sang	49
La llei dels germans	61
Vint-i-vuit llunes.	67
Un sac de carbó més	83
Els anys del vi.	87
La casa, la vinya i la dona	92
La baldufa.	103
El Marià	109
La Paquita	117
La mel.	128
Manchester-París.	137
Els anys del plom.	146
La República	148
La Romànica	154
Els anys dels cigarros.	158
La columna de la garrafa.	166
5 d'abril.	177

La Maria que ens van pendre	181
El pot rovellat.	188
Una recança infinita	195
L'últim dia	201
Els vençuts	218
Sí senyor i bones tardes.	237
Filar, teixir, repassar i vendre	241
El quarto del fil	250
Santa Llúcia	254
La carta	261
Els balladors	266
La Bohème	271
El Daniel	277
El que queda per collir	285
Ajuda i ajudat seràs	291
El Josep	295
Foradat per dintre	301
El Virolai	305
El retrato.	312
La fiblada	318
La brossa.	321
Vincerò!	328
Epíleg: La lluna	337
Agraïments	343

EL MÓN ÉS PARTIT PER DOS

Han de fer bona cara. I aguantar aquell pet de sol com sigui. No moure's. Ben quietones. Ni un pèl. Com si fossin a cal retratista. O com si avui fos la fira del bestiar i elles l'indiot més llustrós. Que no se'ls hi descargolin els tirabuixons! Que no se'ls hi empolsini ni un tris la faldilla! Només faltaria, després de la feinada. Elles sí que han tret la rifa.

És l'any que hi ha hagut aigua pel pare i per la mare, a Castellterçol. Que vol dir bones collites. I també bons negocis per paraires i botiguers. Però també és l'any que s'han trobat sense parelles per la dansa i el ball del ciri. Han fet curt de vailets i de pubilles, ves. Dels que compten, esclar. Dels que neixen amb una clapa que diu tu sí que pots ballar per la Festa Major. I vet aquí que hagin de fer-ho fer a la canalleta. I avui tothom se les ha de mirar, les toies petites. I fer oooh!, i de seguida buscar entremig de la gentada una, dues, tres, tantes mares com els arribi la vista per fer-los el senyal de la teva fa més goig que cap. Elles sí que han tret la rifa.

Van blanques de cap a peus. I no un blanc, blanc. Un blanc que fa quedar sense ulls. Mantellina, vestit,

calcetes, viso, enagos, sabatetes, mitges, guants, puntes i puntetes. Enlluernen tant o més que les toies grans. I la Reina de la Festa ja és cosa de no dir.

I blanques i ben rostides van aguantant el xàfec, les toies petites. I mira, millor. Més val que hi vagin trobant gust. Un dia hauran de fer aquest mateix bonic al costat de marits i sogres. I al costat dels entapisats. I dels cortinatges. I dels quadros. Sense dir ni piu. Sense moure ni un pèl. Com si fossin a cal retratista. O com si fossin a la fira del bestiar. Elles sí que han tret la rifa.

Cau foc, i aquells minuts d'ofec bé que se'ls han de distreure amb una cosa o altra, les toies petites. Es fixen en els músics, que ja treuen la son de les orelles a l'arsenal de vent. Senten les autoritats escurar-se goles tan distingides igual que xemeneies. Veuen una ombrellà que s'obre perquè. En cacen una altra que es desplega perllà. I xiu-xius. I rebombori. I barrets de copa suats que es falquen. I vanos que repiquen pitres. Clenc clenc clenc contra les agulles de pit. No se n'adonaran que aviat seran elles les del clenc clenc clenc. Aviat, aviat. Després que seran triades, casades, beneïdes i prenyades. I mestresses, esclar, mestresses. Elles sí que han tret la rifa.

Xit! Va, va, que la dansa ja comença! Guaiteu com fan voleiar faldilles i capes! I mireu-les que ben agafadetes de bracet dels toiets que van! Ells també han tret la rifa. Enclenxinats, mudats, bufons perquè sí.

I ella ja mira, ja. Els veu com figuretes, de radere

estant. Però no perd passada. I sap prou bé què vol dir cada moviment de la dansa. Un passet: quatre bons àpats al dia. Punta: minyones per una misèria de setmanada. Reverència: mossos per misèria i mitja. Taló: roba bona i més bon sabó. Un altre passet, cèntims a cabassos.

La Remei té la mateixa edat de les toies petites. És nada allà mateix. Té cames i braços per ballar igual que elles. I pell i suor per aguantar la calorada igual. Però és com si no fos al món. Ni aquell últim diumenge d'agost ni cap. Ella és de pagès, i filla de jornalers. Més avall... més avall només hi ha el bestiar.

*

Que el món és partit per dos la Remei ho sap del néixer. Rics i pobres. Amos i terregada. Bonafès i malànimes. Cabals i ximpls. Agraciats i esguerrats. I que Castellterçol no se n'escapa també ho sap. Una cosa és el poble. L'altra, les masies. Ningú es confon. Ningú es barreja. O ets dels uns, o ets dels altres. I feta queda la ratlla.

A la banda de muntanya no es poden ni ensumar, uns vestits tan blancs i fins. La Remei porta parracs, molts dies ni calces. I les sabates les pidola. Sort en té de la Filomena. Quan se't facin velles, per mi! I que bé el dia que n'hi dóna. Encara que la Filomena tingui el peu més gros. Encara que la Remei les vagi perdent pel camí. O això, o les espadenyas de vetes ratades.

O descalça. Si no, de què es miraria la dansa des de tan lluny.

De tan pobra que ni amigues no té, la Remei. I la Filomena li fa una mica el fet. Una bona moxa, la filla de La Ginebreda. És l'única casa que la Remei veu des de ca seva, Les Canals. Era una masia a punt d'anar a terra, quan els pares l'hi van llogar a l'Oller, l'amo de tot. Per tenir un mig sostre i poder-se casar. Però misèria i companyia, Les Canals. Només té sol. D'això sí, per donar i per vendre. Llàstima que del sol no se'n pugui tirar cap tros a l'olla. La Remei s'estimaria més l'obaga de La Ginebreda. Si això volgués dir el seu calçat i el seu tiberi, oi tant. Allà poden tenir tall i sabates per les poues de glaç, aquelles gàbies que empresonen glaçada l'aigua més dolça i més neta de les rieres. I que tan bon servei fa als senyors de Barcelona.

Castellterçol és la millor mamella de gel que es pot trobar. L'únic poble a una nit de Barcelona on hi glaça cada dia, vet aquí el què. Però el glaç no es fa sol. I també ha de ser la millor mamella de pouers, Castellterçol. A mig octubre ja comença el tràfec d'homes cap a les poues. Homes forts, valents. I arplegats. El pare de la Remei n'és un. Busca guanyar quatre quartos quan l'Oller, l'amo de tot, no ha de menester braços a les terres. I au.

Primer de tot treu merda. Les poues han de quedar netes del fullam que s'hi ha anat apilant tot l'any. Bo i desbrossades, prepara les basses. És aquí on es faran les llenques de gel quan glaci. I el pare de la Re-

mei espera el fred. I quan glaça, ai quan glaça. Ara sí que se'n veurà un bull. Arriba l'hora d'empouar. L'hora del calvari. Ha de pescar les llenques de glaç que hagi criat la bassa i les ha de posar per pisos a la poua. D'una en una. Que no li rellisquin. Que no se li esquerdin. I que no li quedin enganxades, sobretot. Si dugues s'arrapen, cagada. I el pare de la Remei es crema les mans remenant aquelles lloses, apilant-les a pes de braços. Són grosses com burros. I cantelludes, les malparides. S'ha d'escarrassar perquè surtin del cau manses i senceretes quan sigui el moment. Que per postres sempre és de nit, i amb prou feines s'hi veu. I sempre és un va, va, de pressa, de pressa, que el carro ha de marxar cap a Barcelona! A ciutat l'esperen amb candeletes, l'aigua de Castellterçol feta glaç. Tu diràs.

El gel serà pels de l'altre cantó de la ratlla, pels més distingits. Pels que sempre són de l'últim que els hi parlen. Aquests sí que saben com fer-se passar la calda d'havent dinat. Oi tant. A les millors cases d'Europa ja ho fan. I la delícia ve de tirar un tros de gel a la tasseta del cafè. Tan senzill i tan extraordinari! I tan carregats de romanços que els troben, les minyonetes que els hi han de preparar amb els ets i uts d'un cerimonial. Una benaventurada llenca de gel esmicolada a la salsera, res més. Però no se'l miren amb aquella cara, no, el gall de Nadal.

I la feina és de les minyonetes per engrapar-lo. Un per un, sense que se'ls escapoleixi. Ni vagi a parar a

cap ull. Ni a cap escot. I les pobretes giragonsen i fins treuen la llengua per fer força. Uf, ja el tenen! I ja el poden fer caure a cada tasseta. Cling, aquí té el seu cafè, senyor tal. Clong, aquí té el seu cafè, senyora qual. I se'l prenen amb un delit! No el deixen ni desfer que ja el tenen coll avall. I en acabat es miren. I es fan posar els ulls en blanc. De formidable que fan veure que els ha semblat! I en aquella sala tan refistolada no es parla de res més. Valga'm déu, quins llanuts els que encara es beuen el cafè calent com un dimoni! Amb aquesta xafogor! On s'és vist! Quin poc món!

Tancades a la cuina, les minyonetes es pixen de riure. No es poden treure del cap els treballs del senyor tal i de la senyora qual. Quines ganyotes que feien! S'hi han hagut d'afegir tres i quatre cullerades de sucre d'amagat! De dolent que l'han arribat a trobar, un cafè tan fred!

*

La Remei, ni pensaments que el glaç que fa gruar tant el pare sigui per aigualir el cafè de Barcelona. Però de coses estrafolàries també en veu, també. Comencen a passar quan arriba l'estiu. Quan arriben ells. I aquests sí que ja són figures d'un altre paner. A la Remei li sembla que una raça de bestiar així només pot ser nova d'ara.

Amb el bon temps els descarreguen i els reparteixen pel poble. Tips i abeurats, els deixen anar. I li sur-

ten per tot arreu. Pels volts de la Fonda Prudèncio. Sortint del Cafè de l'Amistat. A les tendes. Als camins. A les fonts. Sempre que els repassa ho veu, que no són ben bé com els d'allà. De l'altra banda de la tanca sí, però d'una raça diferent. Per força. Amb aquella cara tan blanca i fina. El pèl sempre tan ben raspallat. La llana de la millor classe. La Remei no l'havia vist mai, un ramat com si l'acabessin de treure de la capsa. Ni un que pasturés només pel goig de pasturar. Sense tenir pressa per anar enlloc. Ni haver-se d'amorrar a terra. El cap sempre enlaire. I vinga mirar-ho tot com si s'ho volguessin apendre de memòria. Ara digues tu què hi deuen tenir, aquí dins. Perquè d'aquest bestiar se'n sent a dir cada disbarat...

*

La Remei va tenir un ramat d'aquests arran de nas. Va ser una tarda, a l'era de la casa que per sostre hi té una roca, Esplugues. El germà gran de la Remei era acabat de casar amb la Doloretas, i s'hi havien llogat per fer-hi de masovers. Amb la mare i la germana més petita, la Maria, els van a portar un cistell de prunes. No se'n fan de més dolces en tota la contrada. És el sol de Les Canals, que les torna confitura. I és la mare de la Remei, que no pot tenir aquella prunera més aviciada. El fill gran hi té una flaca, per les prunes. I la mare de la Remei la té per ell. Si fossin cireres el que el perdessin, hauria anat allà on fos a trobar-li un cirerer.

S'hi arriben més que tot per veure'l a ell, i ara resulta que el germà gran és a dins l'estable. Fes-te fotre. Es veu que ajuda a parir una vaca. I la mare ha de passar com pot el tràngol de quedar sola amb la jove. I haver-la de rosegat. La Doloretas és rossa, guapa perquè sí i eixuta com ella sola. No tinguis por que els faci ni un petó. No em puc estar per fer visita, és el primer déu vos guard que els deixa anar. Que té una feinada de por, ella. Que ho coneguim, que ho coneguim que li han vingut a trencar les oracions. Ai, quina una, la Doloretas.

A la Remei sempre li agrada escoltar els pets dels grans. Avui s'estima més jugar amb la Maria i els dos cadellats que han sortit a rebre-les. I que els hi fan les festes que els escatima la Doloretas. Només se'n treuen mocs, d'aquella rossa desdenyosa que se li ha casat amb el germà gran. Els gossos també ho saben, també. Se'n guarden prou de rondar a prop d'ella. La Doloretas no s'està per orgues, si se li entropessen, els hi fum cada coça que queden distrets.

I jugant jugant, Remei, Maria i cadellats van marxant cap a l'era. I allà veuen el panorama. Són un ramat de dotze, i fan rotllana al volt del que sembla que més hi entengui. I tots paren unes orelles de pam. Com si estiguessin a punt de sentir el secret de la Mare de Déu de Lourdes.

Pintoresca! Excepcional Única! Com no n'han vist cap altra, senyors meus! Observin, observin! Cap teula! Cap encanyissat! És la roca viva! La roca viva

que generosa i amorosívola s'avé a aixoplugar les ànimes que s'hi han refugiat des de la nit dels temps! Mirin, mirin! Mirin i meravellin-se'n! I no es descuidin de retratar-s'hi, senyors meus! Per quatre rals de no res, el nostre fotògraf deixarà testimoni de la gran sort que han tingut d'haver vist aquesta masia extraordinària! No s'escatimin el plaer d'endur-se a casa una prova de vida ancestral com aquesta! I diguin, diguin als seus coneguts que no cal anar a l'Àfrica per saber d'on venim! Assenyalin la foto i expliquin que aquí dins hi van viure els primers homes!

La Remei es mira la Maria amb uns ulls com unes taronges. Ho has sentit, Maria? I tu ho has entès, Remei? Totes dugues se'n fan creus que la casa on ha anat a fer de masover el germà gran pugui ser totes aquelles coses. Ni que fos la nineta de tants ulls. Ni que n'hi hagués que es delissin d'aquella manera per fer-s'hi retratar.

I ara sí que el ramat farà festa grossa. Ara pla. Es veu moviment a la casa que per sostre hi té una roca, i corren a preparar els llargavistes. Tots es giren i enfoquen el germà gran de la Remei, que surt de l'estable tot satisfet, xiulant. Va fet un cromó, perxò. Mans, braços i roba li regalimen tots els sucs del néixer. I de seguida veu la mare. Quins treballs que hem tingut perquè sortís! Cagumdéu, el vedellet, com ens ha fet gruar! I sense pensar a eixugar-se, corre cap a fer-li una abraçada grossa com l'alegria se li coneix de tenir-la allà.

L'estampa no podria haver quedat més aconseguida. Oh! Fixa't com s'abracen aquell parell! Oh! I de la manera com ha sortit ell! Oh! Que no vingui ensangonat d'algun ritual! O de matar el llop! Oh! Oh! Oh!

Un pensament de sang i un pessic d'humanitat, oli en un llum per carregar de raons l'expedició. Fan un silenci de missa i tots els llargavistes es desen. Totes les mans que feien visera s'abaixen. El fotògraf i tot plega de retratar. Un moment tan solemne el sap conèixer tothom.

Senyors meus, això que acaben de veure és... és extraordinari! Per sostre encara hi tenen una roca, sí, i per maneres les de la vida salvatge, però de sentiments, de sentiments no els en falten! I que no diu molt, de qui som i d'on venim? Això que acaben de presenciar, senyors meus, és... és formidable!, diu amb els ulls negats el que sembla que més hi entengui. Això que acaben de presenciar és un viatge en el temps! I al cor mateix dels orígens de l'home! I ara ja deixa anar una llagrimeta i tot. No ens creuran quan ho explicarem a Barcelona, somica, no ens creuran... I l'aplaudiment que ressona a l'era de la casa que per sostre hi té una roca, Esplugues, ja el voldrien al Liceu la nit d'estrena. Ni quan el tenor Viñas hi va cantar aquell senyor Parsifal!

Ai si el germà gran i la Dolorettes cobressin per tots aquells ohs. Els quartos que en traurien de l'estol de forasters en missió antropològica. A carretades. Però el germà gran i la Dolorettes prou feina tenen fent-hi

de masovers. Als d'aquest mig món no els vinguis amb badar, no poden estar-se per brocs. I més aviat els prenen per bojós, els estiuejants. No se'n saben avenir de les tongades que els arriben les tardes d'estiu.

Cagumdéu, veniu a fer-hi una estada a ple hivern, a la casa que tant us perd!, remuga el germà gran tan bon punt els veu. Cagumdéu, quan fot aquell fred de mil dimonis! Quan per molt que t'arrambis a la dona i t'escalfis el llit amb un braser no hi ha per manera de dormir en tota la santa nit! A l'estiu pla, que li veieu totes les gràcies, cagumdéu, colla de gasarapes... a l'estiu pla!